

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

УМАНЕЦЬ ДАР'Я СЕРГІЇВНА

Допускається до захисту:
завідувач кафедри політології
та державного управління
д.політ.н., проф..

_____ Чальцева О.М.
«_____» _____ 20__ р.

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ НАЦІО-
НАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: СУБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ**

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

Кваліфікаційна робота

Науковий керівник:

Мацишина І. В., д. політ. н., професор кафедри
політології та державного управління

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ЄKTS/за національного шкалою)

Голова ЕК: _____ (підпис)_____

Вінниця 2024

АНОТАЦІЯ

Уманець Д. С. Публічне управління та адміністрування у сфері національної безпеки: суб'єкти забезпечення національної безпеки

У магістерській роботі досліджено особливості публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки. З'ясовано головні проблеми цієї політики у розглядуваній сфері в Україні, визначено, що до таких належать недостатня сформованість національного сектору безпеки й оборони, який має являти собою цілісне функціональне об'єднання, що підлягало б управлінню з єдиного центру; інституційна слабкість, недостатня професійність кадрового складу, структурна незбалансованість діяльності тих державних органів, що належать до сектора безпеки й оборони; брак ресурсів (недостатність їх обсягу для виконання завдань і функцій цього сектора) та неефективне їх використання, недостатня ефективність гарантій безпеки нашої держави з боку міжнародних партнерів і всесвітніх безпекових організацій.

Ключові слова: публічне управління та адміністрування, національна безпека, механізм публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки, організаційно-правове забезпечення, перспективна результативність.

ABSTRACT

Umanets D. S. Public management and administration in the sphere of national security: subjects of ensuring national security

The Master's thesis examines the peculiarities of public management and administration in the field of national security. The main problems of this policy in the considered area in Ukraine have been clarified, it has been determined that these include the insufficient formation of the national security and defense sector, which should be a coherent functional association that would be subject to management from a single center; institutional weakness, insufficient professionalism of personnel, structural imbalance in the activities of those state bodies belonging to the security and defense sector; lack of resources (insufficient amount of them to fulfill the tasks and functions of this sector) and their inefficient use, insufficient effectiveness of security guarantees of our state by international partners and global security organizations.

Keywords: public management and administration, national security, the mechanism of public management and administration in the field of national security, organizational and legal support, prospective effectiveness.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	7
1.1. Роль публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки України.....	7
1.2. Суб'єкти забезпечення національної безпеки України.....	10
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	19
2.1. Законодавче регулювання сфери національної безпеки України.....	19
2.2. Міжнародні орієнтири забезпечення національної безпеки.....	27
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	35
3.1. Проблеми та перспективи державного управління та адміністрування у сфері національної безпеки в Україні.....	35
3.2. Шляхи вдосконалення механізмів державного управління та адміністрування у сфері національної безпеки в Україні.....	42
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У всіх відомих науці суспільствах (відповідно і в українському теж) провідним чинником самозбереження є національна безпека. Можливості посилення цієї безпеки залежать переважно від відмови від традиційних стереотипів і догм у розумінні цього явища, від його раціонального переосмислення та від форм і методів досягнення цього стану в сучасних умовах постійної трансформації.

Особливістю національної безпеки є те, що вона є основою і гарантією функціонування уряду, але може бути досягнута лише за наявності зацікавленості в її існуванні з боку цього уряду. Тому при всій корисності та продуктивності традиційних для адміністративного права досліджень окремих питань національної безпеки існує нагальна потреба у системних і комплексних міждисциплінарних дослідженнях, що охоплюють різні сфери адміністративно-правового розуміння формування, підтримки та зміцнення цієї безпеки. Через це варто шукати нові, сучасні перспективні шляхи і способи вдосконалення державного управління та адміністрування у сфері національної безпеки та можливості їх практичної реалізації.

Загальні засади публічного управління та адміністрування, а також окремі аспекти й проблеми даної тематики досліджували такі науковці, як В. Абалкін, В. Андрійчук, О. Бандурка, У. Бережницька, Г. Білак, Є. Буравльов, М. Вавринчук, Т. Васильців, Д. Венцковський, В. Геєць, З. Герасимчук, Д. Гордієнко, О. Давидюк, В. Дергачова, П. Дмитрук, С. Домбровська, Ю. Древаль, Т. Іванюта, А. Ілларіонов, О. Іляш, А. Заїчковський, О. Коваль, В. Коврегін, Г. Козаченко, Т. В. Кравченко, М. Ф. Криштанович, Б. Купчак, В. Куценко, В. Ліпкан, О. Мельниченко, А. Мерзляк, В. Мунтіян, Є. Нікіпелова, В. Нижник, О. Радченко, С. Павлусива, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Пірожков В. Пономаренко, І. Проценко, І. Руснак, В. Серебряков, О. Симонова, Г. Ситник, С. Смирнов, О. Снігова, А. Столбовський, В. Стрельцов, О. Судакова, С. Тоцький, В. Хижняк, Є. Хло-

бистов, О. О. Шнирков, І. Яремко та ін.

Проте питання про напрями вдосконалення процесів публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки сьогодення залишаються недостатньо висвітленими.

Мета дослідження - дослідити особливості публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки, сформулювати ключові проблеми, обґрунтувати та визначити пріоритетні шляхи її розвитку в сучасних умовах.

Для досягнення вказаної мети у процесі дослідження було поставлено такі завдання:

- визначити поняття та розглянути зміст національної безпеки в сучасних умовах;
- дослідити систему державних суб'єктів, які здійснюють забезпечення сфери національної безпеки України;
- окреслити ключові засади інституційного розвитку публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки України;
- визначити напрями вдосконалення механізму публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки України;
- виявити перспективи розвитку публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки України.

Об'єкт дослідження – система публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки України.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки, їх методи, форми та інструменти реалізації, а також проблеми та перспективи розвитку.

Під час проведення дослідження було використано загальнонаукові та спеціальні методи. Діалектичний метод використовувався під час з'ясування теоретичної характеристики у сфері національної безпеки України. Системно-структурний метод дав змогу дослідити стратегічні напрями державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України. Аналітичний метод сприяв визначити проблемні аспекти в процесі розгляду дослідження.

Магістерське дослідження є комплексним дослідженням, в якому проаналізувати характерні особливості публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки через відповідні стратегічні напрями.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й викладені в роботі висновки та пропозиції становлять теоретичний та практичний інтерес і можуть бути використані в різних галузях діяльності, а саме:

- у правотворчій – для удосконалення деяких положень спеціалізованого Закону України «Про національну безпеку України» та інших нормативно-правових актів відомчого рівня;
- у правозастосовній – під час вирішення проблем та недоліків в зазначеній сфері;
- у навчально-методичній – під час підготовки підрозділів підручників, навчальних і методичних посібників, монографій тощо.

Методи дослідження обрано з урахуванням мети і завдань теми магістерської роботи. Під час доведення основних теоретичних положень було використано загальнонаукові та спеціальні методи. Діалектичний метод використовувався під час з'ясування теоретико правової характеристики у сфері національної безпеки України. Системно-структурний та формально-правовий методи дали змогу дослідити стратегічні напрями публічного управління та адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки України. Аналітичний метод сприяв визначити проблемні аспекти в процесі розгляду дослідження. Прогностичний метод дав змогу визначити перспективні шляхи розвитку публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки. В процесі дослідження застосовувалися методи аналізу та синтезу, які сприяли проаналізувати позиції вчених та виділити деякі особливості правових категорій розглядуваного питання.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

1.1. Роль публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки України

Питання національної безпеки є критично важливими для багатьох країн. Ці питання стають ще більш актуальними у світлі викликів сучасної глобалізації. Сьогодні багато науковців намагаються запропонувати нові обрис політики національної безпеки України з урахуванням глобальних тенденцій у міжнародних відносинах з метою подолання глобальних геополітичних викликів. Основні геополітичні гравці намагаються вибудовувати союзи країн, які захищатимуть їхні сфери впливу, розширюватимуть ринки збуту їхніх економік та забезпечуватимуть систему залежних акторів міжнародних відносин і необхідні можливості для соціально-економічного розвитку своїх метрополій.

У сучасному світі домінування глобалізації вийшло на новий етап, а концепція ліберальної демократії, яка знаходиться в центрі прийняття глобальних рішень, стала головною детермінантою, що має найбільший вплив на прийняття глобальних рішень. Оскільки Україна має потенціал стати регіональним лідером у сучасному геополітичному середовищі, необхідно адаптувати цей тренд розвитку для України. Це вимагає перегляду існуючих концепцій та моделей політики національної безпеки з точки зору найбільш актуальних ризиків для держави. Найважливішим ризиком на даний момент є російська агресія.

Вплив правового режиму воєнного стану трансформує як суспільні відносини, так і форми адміністративного впливу на них. Особливості порядку в цей період «Про оборону України» [7], «Про правовий режим воєнного стану» [8], «Про затвердження Указу Президента України про введення воєнного стану в Україні» [9], визначених Законами України. У цьому контексті важливого значення набуває сфера національної безпеки, в якій створюються сприятливі умо-

ви для забезпечення захисту національного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Нагальна потреба врахування стандартів ЄС при розвитку управління сферою національної безпеки додатково доводить обґрунтованість доктринального аналізу специфічного змісту управлінського впливу зв'язків з громадськістю у сфері національної безпеки.

Саме тому удосконалення важелів владно-управлінського впливу на суспільні відносини у сфері національної безпеки має бути пріоритетним як у мирний час, так і в умовах особливого періоду. Публічне управління – це категорія, яка використовується для позначення особливого виду адміністративного впливу.

Якісне державне управління:

самостійний вид державної діяльності, що має організаторський, виконавчо-розпорядчий, підпорядкований характер, спеціальна група державних органів (посадових осіб) для практичного виконання завдань і функцій держави в процесі повсякденного та безпосереднього керівництва економікою, соціально-культурної та адміністративно-політичної сфер для забезпечення суспільних інтересів, а не державних [1, с. 122];

діяльність, спрямована на забезпечення суспільних інтересів і об'єктивована в тих формах, які можуть бути використані для регулювання різних видів суспільних відносин в інформаційно доступний для громадян спосіб [2, с. 58].

Сфера національної безпеки має низку особливостей, які визначають зміст державного управління. Серед них:

національна безпека — поняття, яке відображає стан безпеки національної самоідентифікації в межах встановленого суверенітету і територіальної цілісності держави, існуючого демократичного конституційного ладу та з урахуванням національних інтересів України;

національна безпека – комплексне елементарне явище, що включає: державну безпеку, військову безпеку, громадську безпеку, кібербезпеку, зовніш-

ньополітичну безпеку, екологічну безпеку, інформаційну безпеку;

у законодавстві України «сфера національної безпеки» розглядається нерозривно зі «сферою оборони» (наприклад, у Законі України «Про національну безпеку» [3].

Таким чином, державне управління у сфері національної безпеки – це діяльність уповноважених суб'єктів публічної влади, зміст якої виражається у злагодженому впорядкуванні суспільних відносин, що складаються при забезпеченні безпеки національної ідентифікації в межах встановленого суверенітету та територіальної цілісності держав. держава та існуючий демократичний конституційний лад. врахування національних інтересів України шляхом застосування конкретно визначених методів, способів і форм за галузевим принципом. Факт тривалості воєнного стану в Україні зумовлює відхід від традиційних принципів і методів державного управління та врахування міжнародних стандартів у цій сфері.

Підтвердженням цього факту є положення Стратегії національної безпеки України «Безпека людини - національна безпека» [4]. У Стратегії зазначено, що інтеграція України в європейський політичний, економічний, безпековий та правовий простір, набуття нею членства в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (НАТО) є пріоритетами Стратегії національної безпеки [5]. З використанням усіх наявних механізмів ООН, Ради Європи, ОБСЄ та інших міжнародних організацій». Сучасні реалії впливають на необхідність врахування міжнародних стандартів належного державного управління у сфері національної безпеки:

здатність забезпечувати безпеку гарантується професійним апаратом відповідно до принципу верховенства права;

представництво інтересів населення в цілому з урахуванням гендерного аспекту;

відкритість інформації, що стосується національних інтересів;

чинні національні програмні документи, що визначають політику у сфері національної безпеки та її складових;

підзвітність органів забезпечення національної безпеки демократично обраним інститутам публічної влади;

інтеграція суб'єктів сектору національної безпеки в рамки регіональної та міжнародної безпеки [6].

Таким чином, управління сектором національної безпеки має здійснюватися з дотриманням загальних принципів державного управління - верховенства права та належного врядування - та міжнародних стандартів сектору національної безпеки - дотримання гендерної рівності, доступу громадськості до інформації про стан національної безпеки, демократичного контролю над державними інституціями, секторування сектору національної безпеки, а також врахування тенденцій глобалізації та її поєднання з національними інтересами. Негативним фактором є відсутність будь-яких згадок про гендерну рівність у державних інституційних послугах загалом при затвердженні Національної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та Операційного плану з її реалізації на період до 2022 року. -Бажано, щоб до 2024 року гендерна рівність була визнана основою політики та практики національної безпеки.

А саме: посилення оборонного співробітництва з метою зміцнення безпеки європейського регіону, збільшення оборонних видатків, покращення оперативної сумісності сил, спільний розвиток оборонного потенціалу, розвиток нових можливостей (наприклад, у військово-повітряній та військово-морській сферах), співпраця в проєкті PESCO [10] з підготовки та підтримки збройних сил (наприклад, медичне командування) та досягнення конкретних результатів.

1.2. Суб'єкти забезпечення національної безпеки України

На сьогодні структура суб'єктів забезпечення національної безпеки, невідзначеність їх завдань та цілей, дублювання функцій, недостатній розподіл та слабка взаємодія суб'єктів забезпечення національної безпеки є одними з чин-

ників низької якості забезпечення національної безпеки держави [11, с. 72].

Зрозуміло, що від ефективності діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки залежить рівень досягнення національних цілей та національних інтересів. У свою чергу, діяльність та рішення суб'єктів забезпечення національної безпеки також впливають на ефективність державного управління у сфері національної безпеки.

Деякі дослідники стверджують, що багатогранність національної безпеки держави вимагає створення спеціальної системи забезпечення національної безпеки, основним призначенням якої є здійснення конкретних дій, головною метою яких є захист національних цінностей та реалізація національних інтересів. Система забезпечення національної безпеки - це організаційна система, що складається з державних і недержавних органів та інших суб'єктів, покликаних у встановленому законом порядку вирішувати завдання забезпечення національної безпеки.

У свою чергу С. Ларін під суб'єктами національної безпеки розуміє органи влади, інститути громадянського суспільства, громадян; сукупність єдиночасних органів державної влади, утворених відповідно до законів України, військових формувань, правоохоронних та спеціальних органів і служб, діяльність яких відповідно до Конституції та законів України спрямована на захист національних цінностей та інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз шляхом проведення спеціальних заходів, правового примусу чи застосування зброї в межах наданих їм повноважень [10, с. 20]. Тобто суб'єктами є держава (включаючи її установи, посадові особи), суспільство (соціальні верстви та групи, громадські організації), а також окремі громадяни.

Думка Г.П. Ситника: «що структуру системи забезпечення національної безпеки формує сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних суб'єктів забезпечення національної безпеки (державні посадові особи, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, державні органи та установи, сили і засоби забезпечення національної безпеки). сектор безпеки, інститути громадянського суспільства, окремі громадяни) та механізми (інституційні, організа-

ційні, правові та інші), що забезпечують їх узгоджену діяльність цих суб'єктів на основі чинного законодавства. При цьому автор наголошує, що роль суб'єкта завжди виконує той чи інший державний орган, який, оцінюючи рівень загроз національним інтересам, розробляє комплекс заходів і приймає відповідне державно-управлінське рішення щодо необхідного. дії» [13, с. 544].

На нашу думку, це свідчить про те, що національна безпека є невід'ємним об'єктом адміністративно-правового регулювання, безпеки та оборони, а суб'єкти забезпечення національної безпеки також вступають в адміністративно-правові відносини у цій сфері. Відповідно, такі «владні» відносини базуються на сукупності спеціальних засобів і методів їх використання, які мають забезпечити прийняття певних цінностей суспільством у цілому.

Отже, суб'єкти державного управління у сфері національної безпеки України – це система взаємодоповнюючих та взаємопов'язаних органів державної влади та місцевого самоврядування, а також громадських об'єднань, цілеспрямована діяльність яких спрямована в єдиному напрямі та сприяє ефективні, своєчасні та адекватні виклики. сучасність для забезпечення національної безпеки, яка не може бути досягнута лише діяльністю окремих уповноважених державних органів чи представників недержавного сектору.

Основними загальними функціями суб'єктів забезпечення національної безпеки визначаються: стратегічне прогнозування та планування у сфері забезпечення національної безпеки; виявлення, відстеження динаміки та визначення граничних значень загроз національній безпеці; розроблення та реалізація комплексу заходів щодо запобігання, нейтралізації загроз та відновлення нормального функціонування об'єктів національної безпеки; підтримання високого рівня надійності функціонування системи національної безпеки; забезпечення оперативного переходу на робочий режим у кризовій ситуації; розвиток системи національної безпеки; участь у створенні ефективної системи регіональної та глобальної безпеки.

Зауважимо, що у ст. 12 Закону України «Про національну безпеку України» законодавець визначив та закріпив склад сектору безпеки і оборони, до

якого входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику.

Основні види суб'єктів забезпечення національної безпеки:

За наданими законом повноваженнями у сфері державної безпеки: загальні (Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України тощо), спеціальні (Служба безпеки України, Служба інформації України, Служба розвідки України, Рада національної безпеки і оборони України, Національна гвардія України тощо) за характером повноважень у сфері національної безпеки: суб'єкти, наділені державно-владними повноваженнями щодо інших суб'єктів забезпечення національної безпеки, суб'єкти, яким делеговані державно-владні повноваження, державні суб'єкти забезпечення національної безпеки, не наділені державно-владними повноваженнями щодо інших суб'єктів забезпечення національної безпеки;

За рівнем адміністративного забезпечення національної безпеки: суб'єкти забезпечення національної безпеки залежно від спеціалізації діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки та об'єктів забезпечення національної безпеки: інформаційна безпека, екологічна безпека, технічна безпека, правоохоронні органи тощо.

Залежно від місця розташування та географії розподілу повноважень суб'єктів забезпечення національної безпеки: національний, регіональний, територіальний та ін. Однак, незважаючи на різноманітність суб'єктів забезпечення національної безпеки, важливо визнати, що система національної безпеки є цілісною, а її елементи (суб'єкти та об'єкти) тісно пов'язані між собою.

Тому будь-який розрив цих зв'язків (наприклад, прямих і непрямих зв'язків, зв'язків із загальнодержавними органами влади та політичними організаціями, а також зв'язків під впливом внутрішнього і зовнішнього середовища) може призвести до руйнування всієї системи [14].

Очевидно, що взаємодія між об'єктами та суб'єктами системи національної безпеки має певні функціональні особливості. Зокрема, якщо забезпечення національних інтересів залежить насамперед від держави та її інститутів, то суспільство та громадяни беруть участь у відповідних процесах, доповнюючи один одного та утворюючи єдину організаційно-функціональну систему.

Хоча сьогодні спостерігається тенденція до зростання ролі суб'єктів громадянського суспільства в державному управлінні, зокрема у забезпеченні національної безпеки, держава все ще відіграє важливу роль у цьому процесі. Водночас у процесі реформування адміністративно-правових засад забезпечення національної безпеки має бути вдосконалена діяльність органів державної влади, до компетенції яких належить забезпечення національної безпеки держави, налагоджена ефективна взаємодія між органами державної влади, а також усіх суб'єктів забезпечення національної безпеки, у тому числі органів державної влади, які є суб'єктами забезпечення національної безпеки, разом з іншими суб'єктами забезпечення національної безпеки, очевидною є необхідність розробки ефективної моделі забезпечення державної безпеки з оптимальним розподілом повноважень і функцій органів державної влади. Тому важливим є з'ясування ролі та особливостей органів державної влади в системі безпеки України.

Зокрема, відповідно до статті 106 Конституції України. Відповідно до статті 106 Конституції України, Президент України є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, який забезпечує національну незалежність, національну безпеку і життєдіяльність держави, призначає на посади та звільняє з посад керівників Збройних Сил України та інших військових формувань, здійснює керівництво у сфері національної безпеки держави, очолює Раду національної безпеки і оборони України, є Головнокомандувачем Збройних Сил

України. Він очолює Раду оборони та здійснює інші повноваження. У контексті цієї статті, стаття 13 Закону «Про національну безпеку України» передбачає, що Президент України здійснює керівництво у сфері національної безпеки і національної оборони. Таким чином, Президент України займає найвищу посаду в структурі системи забезпечення національної безпеки, насамперед, здійснює загальне керівництво національною безпекою та координує діяльність законодавчої, виконавчої та судової гілок влади у сфері національної безпеки. Крім того, Президент України виявляє наявні та потенційні загрози і небезпеки, вживає необхідних заходів для забезпечення національної безпеки та видає відповідні нормативно-правові акти з питань забезпечення національної безпеки.

Президент України забезпечує координацію між органами всіх силових структур системи забезпечення національної безпеки та представниками недержавного сектору, а Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони, підзвітним Президенту України. Рада виключно координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки (стаття 107 Конституції). Головою Ради національної безпеки і оборони України є Президент України, а до складу Ради національної безпеки і оборони України входять за посадою Прем'єр-міністр України, Міністр оборони України, Голова Служби безпеки України, Міністр внутрішніх справ України та Міністр закордонних справ України. Голова Верховної Ради України також може бути присутнім на засіданнях Ради національної безпеки і оборони України. Крім того, відповідно до статті 14 Закону України «Про основи національної безпеки України», Рада національної безпеки і оборони України відповідає за координацію діяльності у зазначених сферах. Особливості діяльності цього державного органу, який є суб'єктом забезпечення національної безпеки, регулюються Законом України «Про Раду національної безпеки і оборони України». Зокрема, відповідно до статті 3, завданням Ради національної безпеки і оборони України є внесення Президентом України пропозицій щодо реалізації засад внутрішньої і зовнішньої політики у сфері національної безпеки і оборони; координація і контроль діяльності орга-

нів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в мирний час, в умовах воєнного і надзвичайного стану Закон передбачає координацію і контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони в умовах воєнного і надзвичайного стану та координацію і контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони у кризових ситуаціях, що загрожують національній безпеці.

Рада національної безпеки і оборони України посідає важливе місце в системі підтримки виконавчої влади, але сьогодні вона є спеціальним органом, який координує і контролює діяльність виконавчої влади.

На нашу думку, повноваження Ради мають бути передані законодавчій та судовій гілкам влади, з одночасною передачею наглядових повноважень та зосередженням на стратегічних функціях управління національною безпекою. У межах повноважень, передбачених Конституцією України, вона визначає засади внутрішньої і зовнішньої політики, основи національної безпеки, встановлює правові засади у цій сфері, затверджує рішення про введення надзвичайного і воєнного стану, мобілізацію, визначає загальну структуру Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законодавства України військових формувань, визначає структуру, чисельність і функції Збройних Сил України. України [15, с. 776]. Іншими словами, Верховна Рада України є міжгалузевим органом у сфері національної безпеки, оскільки вона встановлює правові рамки, які застосовуються до всіх питань, що охоплюються тим чи іншим законом.

Аналогічно, Кабінет Міністрів України є багатопрофільним державним органом, який, відповідно до статті 116 Конституції України, здійснює заходи із забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю. Ці заходи реалізуються Кабінетом Міністрів України через центральні та місцеві органи виконавчої влади, які здійснюють управлінські повноваження в системі органів державної влади, що забезпечують національну безпеку.

При цьому деякі центральні органи виконавчої влади є органами безпосереднього управління в окремих сферах національної безпеки. Зокрема, мініс-

терства, інші центральні органи виконавчої влади, Служба безпеки України та Служба зовнішньої розвідки України в межах своїх повноважень забезпечують виконання Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, концепцій і планів у сфері національної безпеки, готовність до застосування сил і засобів в інтересах національної безпеки, забезпечують виконання завдань, визначених Конституцією та Законами України, актами Президентом України, Кабінетом Міністрів України реалізуються концепції та програми у сфері національної безпеки, підтримка у стані готовності до застосування сили та засобів забезпечення національної безпеки.

Місцеві органи виконавчої влади забезпечують вирішення визначених законом питань у сфері національної безпеки в межах своєї компетенції, зокрема на місцевому рівні [16, с. 304].

Міністерство оборони України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику національної безпеки у воєнній сфері, напрямках оборони та військового будівництва в мирний та особливий періоди. До повноважень Міністерства оборони України належить організація заходів з оборонного планування у Силах оборони, визначення засад військової, кадрової та військово-технічної політики у сфері оборони, координація в установленому порядку діяльності державних органів і органи місцевого самоврядування для підготовки держави до оборони.

Варто зупинитися на деяких центральних органах виконавчої влади. Стаття 18 Закону України «Про основи національної безпеки України» передбачає наступне. Захист прав і свобод людини, захист інтересів суспільства і держави, боротьба із злочинністю, підтримання публічної безпеки і порядку, надання поліцейських послуг, захист державного кордону України, захист суверенних прав у виключній (морській) економічній зоні України, цивільний захист, захист населення і території від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню.

Наступним найважливішим органом у сфері національної безпеки На-

ступним найважливішим органом у сфері національної безпеки є Служба безпеки України - державний правоохоронний орган спеціального призначення, що забезпечує національну безпеку України. Слід підкреслити, що Служба безпеки України також бере безпосередню участь у забезпеченні зовнішньої безпеки.

Генеральна прокуратура України також здійснює свої повноваження у сфері національної безпеки України відповідно до Конституції України та Закону України «Про прокуратуру». А саме: оперативно-розшукова діяльність у сфері національної безпеки, слідство, нагляд за додержанням законів органами, які проводять досудове розслідування, нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, порушених за ознаками злочину проти основ національної безпеки, а також при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. Ще однією важливою групою є нагляд за виконанням інших відповідних заходів примусового характеру.

Ще одна важлива група - правоохоронні органи. У межах своїх повноважень ці інституції забезпечують захист національної безпеки України, національного суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності її кордонів, здійснюють безпосередній управлінський вплив на зовнішні та внутрішні загрози і небезпеки та сприяють створенню передумов для ефективного управління ними. Забезпечення захисту населення у разі нелегальної міграції, торгівлі людьми, тероризму та інших форм екстремізму, боротьба з контрабандою, кіберзлочинністю та легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, катастрофами, стихійними лихами, небезпечними соціальними конфліктами та епідеміями.

Таким чином, суб'єкти публічного адміністрування у сфері національної безпеки в Україні - це взаємодоповнююча та взаємопов'язана система державних інституцій, органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань, цілеспрямована діяльність яких сприяє ефективному забезпеченню національної безпеки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

2.1. Законодавче регулювання сектору національної безпеки України

Чинне законодавство України у сфері національної безпеки, зокрема Закон України «Про національну безпеку України» зі змінами, внесеними у 2018 році, розрізняє національну безпеку та державну безпеку. Національна безпека визначається як «захищеність національного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших важливих національних інтересів України від реальних та потенційних загроз невоєнного характеру» [17, с.69].

Розмитість цієї термінології не дає чіткого уявлення про необхідність національної безпеки. Незрозуміло, чому національна безпека визначається безпековою ситуацією, яка не залежить від військової (оборонної) складової. На нашу думку, це є недоліком чинного Закону України «Про національну безпеку», який ускладнює формування національної політики та практичну реалізацію комплексу механізмів та інструментів подолання ключових безпекових ризиків. Закон також важливий тим, що визначає структуру сектору безпеки і оборони, який є центральним елементом інституційного забезпечення управління національною безпекою [18].

Сектор безпеки і оборони в Україні складається з чотирьох взаємопов'язаних елементів: правоохоронні органи, оборонні установи, оборонна промисловість, а також громадські та неурядові організації, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки.

Другим важливим законом у сфері національної безпеки є Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України № 56/2021 [19, с. 303].

Таким чином, головному стратегічному документу у сфері національної безпеки України вже сім років. Документ описує загрози та ризики, які існували на момент його прийняття, але не враховує стратегічну перспективу, тобто ризики та загрози, які існуватимуть у 2022 році, зокрема ситуацію з пандемією COVID-19; 19 вересня було непередбачуваною подією, а не результатом російської військової атаки; документ не враховує ризики та загрози, які існуватимуть у 2022 році, зокрема ситуацію з пандемією COVID-19. Це означає, що Україна не має стратегічного документу для подолання наслідків такої пандемії, який не був підготовлений майже через рік після появи цієї вірусної загрози.

Агресивні дії Росії, спрямовані на знищення та окупацію України, виснажена економіка України та послаблена соціально-політична стабільність, неефективна система національної безпеки та оборони України, неефективна система управління сучасними глобальними викликами, економічна криза та фінансові ресурси держави є найбільшими загрозами сьогодні. Серед них - виснаження державних ресурсів, зниження рівня життя населення, загрози енергетичній безпеці, загрози інформаційній безпеці, загрози кібербезпеці та безпеці інформаційних ресурсів, загрози безпеці об'єктів критичної інфраструктури та загрози національній безпеці.

Згідно з фундаментальними дослідженнями науковців, ефективність політики національної безпеки за останні сім років була вкрай низькою. Жодна із загроз не була повністю подолана, а сучасний стан системи національної безпеки характеризується збереженням тактичного домінування у безпековій сфері.

Монопольно-олігархічна, низькотехнологічна, ресурсоемна економічна модель, що склалася в Україні, не дозволяє їй акумулювати стратегічні ресурси, необхідні для суттєвого поліпшення ситуації у сфері національної безпеки. Наразі, в умовах російської агресії, продовжується та поглиблюється руйнування систем економічного та життєзабезпечення на тимчасово окупованих територіях, втрата людського потенціалу та незаконне вивезення виробничих активів до Росії. Водночас відновлення територіальної цілісності України, її інтеграція до

Європейського Союзу та партнерство з НАТО залишаються стратегічними пріоритетами для України.

Ми не можемо говорити про національну безпеку та її забезпечення лише за відсутності активних конфліктів. Оскільки йдеться про відновлення суверенітету над усією територією держави, то варто говорити принаймні про стратегічні документи відновлювального характеру. Україна має нову воєнну доктрину, стратегію кібербезпеки та ініціативи щодо розвитку сектору безпеки і оборони, але наявність цих нормативно-правових актів не є достатньою умовою для забезпечення національної безпеки України. Ці нормативно-правові акти лише окреслюють стратегічне бачення нинішньої системи управління та форми майбутньої системи національної безпеки.

У сучасному світі питання національної безпеки набуває все більшої актуальності, зокрема в контексті глобалізації, геополітичних змін та зростання різноманітних загроз. Для України, яка переживає складні історичні періоди, забезпечення національної безпеки стає пріоритетом не лише для державних структур, але й для суспільства в цілому. Конституційно-правове забезпечення національної безпеки України формує базу для ефективної реалізації державної політики в цій сфері, охоплюючи не лише правові норми, а й соціально-економічні, політичні та культурні аспекти, які впливають на стабільність і розвиток держави.

Конституція України, як основний закон, закладає принципи, на яких базується система національної безпеки. Вона визначає основні механізми, інституції та органи, що беруть участь у забезпеченні національних інтересів, та формує правову рамку, в межах якої відбувається взаємодія між державними органами, громадськими установами і суспільством. Таким чином, Конституція не лише визначає державні гарантії безпеки, але й формує відповідальність усіх громадян за захист своїх прав та свобод у контексті національної безпеки.

Необхідно зазначити, що система забезпечення національної безпеки є складним і багатограним механізмом, що включає в себе численні елементи, які діють у тісній взаємодії. Це органи державної влади, силові структури, а та-

кож громадянське суспільство, які разом створюють умов для ефективного реагування на внутрішні та зовнішні виклики. Динаміка суспільно-політичних процесів, зокрема в умовах військових конфліктів та глобальних загроз, вимагає постійного вдосконалення існуючих механізмів забезпечення безпеки та адаптації їх до нових реалій.

У зв'язку з цим, конституційно-правове забезпечення національної безпеки України можна розглядати як інтегративну категорію, що охоплює не лише правові норми, а й інституційні механізми, соціальні відносини та політичні інтереси. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до аналізу проблеми національної безпеки, що охоплює різні аспекти життя суспільства і держави. Важливим є й те, що національна безпека визначає основні цінності та пріоритети, на яких базується розвиток держави, її суверенітет, територіальна цілісність та демократичні інститути [1].

У контексті сучасного етапу розвитку України питання національної безпеки набуває особливого значення, що зумовлено як внутрішніми, так і зовнішніми викликами. Концептуальні засади, закріплені в Конституції України, формують основу для розробки та реалізації державної політики у цій сфері. Важливо зазначити, що національна безпека охоплює не лише військову складову, а й економічні, соціальні, екологічні та інформаційні аспекти, які всі вимагають комплексного підходу.

З огляду на динамічні зміни в геополітичному середовищі, Україні необхідно адаптувати свої правові та організаційні механізми забезпечення національної безпеки. Це передбачає не лише вдосконалення існуючого законодавства, а й створення нових норм, які відповідатимуть сучасним викликам та потребам суспільства. Важливою складовою є розвиток механізмів міжвідомчої взаємодії, що дозволить забезпечити більш ефективне реагування на загрози.

Крім того, слід враховувати, що забезпечення національної безпеки є справою не лише держави, а й суспільства в цілому. Активна участь громадських організацій та окремих громадян у цьому процесі може суттєво підвищити рівень безпеки. Важливо, щоб суспільство усвідомлювало свою роль у

забезпеченні національних інтересів та активно долучалося до політичного процесу[2].

Система національної безпеки України також повинна враховувати міжнародний контекст. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як НАТО, ООН та ЄС, є важливим аспектом для зміцнення національної безпеки. Участь у міжнародних програмах та ініціативах може допомогти Україні у формуванні більш ефективних механізмів реагування на загрози.

Необхідно зазначити, що Конституція України не лише закріплює принципи національної безпеки, але й визначає основи для її забезпечення через законодавство. Це передбачає, що всі органи державної влади повинні діяти в межах встановлених норм та принципів, що забезпечує стабільність державного механізму. Відповідно, важливим є постійний моніторинг та оцінка діяльності органів влади у цій сфері для своєчасного виявлення можливих недоліків і коригування політики [3].

Конституційно-правове забезпечення будь-яких суспільно-політичних та соціально-економічних процесів в Україні відіграє фундаментальну роль у встановленні ключових механізмів державного управління. У сфері національної безпеки ці процеси регулюються через низку правових актів, що закріплюють основні принципи та засади забезпечення безпеки, а також механізми реалізації державних політик, спрямованих на захист національних інтересів.

Національна безпека України регулюється насамперед Конституцією України, яка закладає засади державної політики у цій сфері. Зокрема, вона визначає обов'язок держави забезпечувати захист територіальної цілісності, суверенітету, прав і свобод громадян. У статті 17 Конституції прямо зазначено, що захист суверенітету і територіальної цілісності є найважливішими функціями держави, а забезпечення національної безпеки є обов'язком держави та її інститутів [4].

Законодавче регулювання національної безпеки охоплює також спеціалізовані закони, такі як Закон України "Про національну безпеку". Він

визначає основні принципи та стратегії забезпечення безпеки, розподіл функцій між органами державної влади, а також процедури координації між різними суб'єктами, які відповідають за безпеку держави. Відповідно до цього закону, національна безпека охоплює кілька секторів, включаючи військову, інформаційну, економічну та екологічну безпеку, кожен з яких має свою специфіку і правові особливості [5].

Покарання за порушення

У рамках законодавства України передбачені чіткі механізми покарання за порушення законодавства у сфері національної безпеки. Зокрема, Кримінальний кодекс України містить положення, що передбачають відповідальність за державну зраду, шпигунство, терористичну діяльність, диверсії та інші дії, що підривають безпеку держави. Покарання за ці злочини можуть включати тривалі терміни ув'язнення, а у деяких випадках, таких як терористичні акти, навіть довічне позбавлення волі.

Суб'єкти права

Суб'єктами забезпечення національної безпеки виступають не лише органи державної влади, але й громадські організації, приватні підприємства та громадяни. Ключову роль у цій системі відіграють Рада національної безпеки і оборони України, Служба безпеки України, Міністерство оборони України, а також Міністерство внутрішніх справ України та інші відомства. Взаємодія між ними регулюється на законодавчому рівні, що забезпечує чітке розмежування повноважень та координацію дій.

Можливі загрози

Українське законодавство також окреслює основні загрози національній безпеці, до яких належать: агресія з боку інших держав, тероризм, кіберзагрози, економічні кризи, екологічні катастрофи тощо. Закон "Про основи національної безпеки" передбачає систематичний аналіз цих загроз та розробку заходів для їх попередження та нейтралізації [6].

Законодавче регулювання сфери національної безпеки в Україні є багатоаспектним і базується на конституційних нормах, спеціальних законах та підза-

конних актах, що визначають загальні рамки функціонування системи безпеки, відповідальність суб'єктів та способи реагування на сучасні виклики.

Отже, можна зробити висновок, що система національної безпеки України базується на комплексному правовому регулюванні, де основну роль відіграють Конституція України та низка спеціальних законів. Важливою складовою цієї системи є Закон України "Про національну безпеку України", який визначає ключові елементи національної безпеки, включаючи забезпечення суверенітету, територіальної цілісності, демократичного ладу, а також захист інтересів держави, суспільства та особи.

Законодавча база системи національної безпеки також включає міжнародно-правові акти, такі як Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що підсилює правові механізми захисту від зовнішніх загроз і сприяє інтеграції України в європейську безпекову систему. У свою чергу, нормативно-правові акти Президента України, Кабінету Міністрів України та інших органів державної влади формують чітку ієрархію в питаннях національної безпеки.

Особливе місце в системі національної безпеки займає Рада національної безпеки і оборони України (РНБО), яка, відповідно до Конституції, є ключовим координаційним органом у цій сфері. РНБО не тільки координує діяльність державних органів, але й має вплив на формування політики в галузі безпеки та оборони.

Інституційна структура національної безпеки також включає Збройні Сили України, правоохоронні органи та інші державні формування, які забезпечують виконання функцій із захисту країни від внутрішніх та зовнішніх загроз. Важливо зазначити, що демократичний цивільний контроль над цими органами є ключовим принципом функціонування всієї системи національної безпеки, що підкреслює її відповідність європейським стандартам [7].

Закони, такі як "Про Раду національної безпеки і оборони України" та "Про національну безпеку України", відіграють центральну роль у визначенні повноважень та завдань державних органів у цій сфері, закладаючи основи для

їхньої координації та взаємодії. Зокрема, ці нормативні акти забезпечують цілісність та системність підходів до захисту національних інтересів, що є однією з найважливіших функцій держави.

Конституційно-правове забезпечення національної безпеки в Україні дійсно має широке значення і охоплює сукупність правових механізмів, які впливають на функціонування всієї державної системи. Як зазначають експерти, це забезпечення включає захист не тільки від зовнішніх загроз, але й створення умов для цивілізаційного вибору, розвитку держави та суспільства, а також захист національних і державних цінностей.

Важливим аспектом є те, що Конституція України встановлює фундаментальні засади державного механізму, включаючи системоутворюючі інституції, такі як Президент, Верховна Рада, Уряд і РНБО, та визначає ключові гарантії у сферах національної безпеки. Це забезпечує єдину правову основу для діяльності всіх органів державної влади, зокрема в питаннях економічної, інформаційної, екологічної безпеки та інших аспектів національних інтересів [7].

Однак, як підкреслюють науковці, існує певний недолік у чіткому визначенні державних пріоритетів та національної ідеї на конституційному рівні. Наприклад, Смоляник звертає увагу на складність рефлексії системи національної безпеки як з боку громадян, так і політиків, що пов'язано із незавершеністю процесу націєтворення в Україні. Це свідчить про необхідність чіткого визначення національної ідеї та пріоритетів розвитку держави в Конституції, аби вона стала більш конкретним інструментом для забезпечення національної безпеки.

Щодо Верховної Ради України, її роль також є важливою у сфері національної безпеки, особливо в умовах військової агресії. Прийняття програмних документів, таких як коаліційна угода, стало спробою систематизувати політичне регулювання цієї сфери. Хоча коаліційна угода не є нормативно-правовим актом у повному сенсі, вона демонструє, як парламент може реалізовувати свій потенціал у забезпеченні національної безпеки на основі Конституції.

Конституція не обмежує державні органи у формах і методах забезпечення національної безпеки, але встановлює "червоні лінії" – державні гарантії, які не можуть бути порушені. Це створює правову рамку для дій державних інституцій, забезпечуючи їх діяльність у межах конституційних принципів [8].

Конституційно-правове забезпечення національної безпеки України характеризується двома основними аспектами: по-перше, це сукупність імперативів, які визначають державну політику в цій сфері, включаючи державні гарантії та межі реалізації повноважень органами влади. По-друге, важливим є процес організації та інституційного устрою, в рамках якого державні органи виконують свої функції відповідно до зон відповідальності, встановлених Конституцією.

Конституція України виконує роль системного фундаментального правового акту, що визначає ключові принципи і закономірності інституційного забезпечення національної безпеки, а також формує вимоги до її нормативно-правового забезпечення. Вона є основним джерелом для нормотворчості у цій сфері, визначаючи напрямки та сфери реалізації національної безпеки.

У контексті системи забезпечення національної безпеки важливо відзначити, що вона являє собою організовану державою сукупність різних суб'єктів, включаючи державні органи, громадські організації, посадових осіб і окремих громадян, які спільно реалізують цілі й завдання захисту національних інтересів у межах законодавства України.

2.2. Міжнародні орієнтири забезпечення національної безпеки

Забезпечення національної безпеки в сучасному світі — це комплексне завдання, яке вимагає врахування різноманітних зовнішніх і внутрішніх загроз, таких як тероризм, кіберзлочинність, економічні кризи, збройні конфлікти та глобальні екологічні проблеми. У цьому контексті міжнародне співробітництво та узгодженість національних стратегій з міжнародними стандартами є найбільш складними ефективною політики безпеки.

Міжнародні організації, такі як Рада Європи, відіграють ключову роль у формуванні правових механізмів, стандартів та інструментів, які допомагають державам протистояти спільним загрозам. Рада Європи, будучи організацією, що фокусується на захисті прав людини, демократії та права верховенства, водночас має значний вплив на питання забезпечення національної безпеки своїх членів. Її конвенції та резолюції створюють основу для співпраці у сфері боротьби з тероризмом, кіберзлочинністю та організованою злочинністю.

Україна, як активний член міжнародної спільноти та учасник Ради Європи, формує свою національну безпекову політику, інтегруючи міжнародні стандарти та рекомендації в національні документи. Важливими елементами цього процесу є законодавчі акти та стратегії, спрямовані на зміцнення обороноздатності країни, захист критичної інфраструктури, а також протидію внутрішнім і зовнішнім загрозам, зокрема в контексті російської агресії. Усе це відбувається на тлі активної співпраці з міжнародними організаціями, що є необхідними умовами для успішної реалізації національних безпекових інтересів.

Рада Європи: Безпекова діяльність

Рада Європи, створена в 1949 році, є міжурядовою організацією, яка об'єднує 46 її європейських держав і фокусується на захисті прав людини, демократії та права верховенства. Попри те, що первинна мета цієї організації уможливорює забезпечення правових стандартів та гарантій, спрямованих на підтримку прав людини, вона також робить значний внесок у формування загальноєвропейських підходів до питань безпеки. Це особливо важливо в умовах зростання глобалізації та нових викликів, зокрема кіберзагроз, тероризму, організованої злочинності та міграційних криз, які вимагають консолідованих зусиль на міжнародному рівні.

Діяльність Ради Європи у сфері безпеки охоплює широкий спектр питань: від захисту прав меншин і запобігання соціальним конфліктам до розробки правових механізмів боротьби з тероризмом та кіберзлочинністю. Організація виробляє стандарти, що є правовими орієнтирами для національних урядів, створюючи правові рамки для ефективної взаємодії в галузі безпеки та підтри-

мки стабільності в Європі.

Конвенція Ради Європи про боротьбу з тероризмом

Одним із ключових документів у сфері безпеки, розроблених Радою Європи, є Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом, яка була прийнята в 1977 році. Вона заклала основу для співпраці у протидії терористичній діяльності, формуючи загальні підходи до екстрадиційних європейських терористів та посилюючи відповідальність держави за міжнародну безпеку. Конвенція є великим юридичним інструментом, що сприяє поширенню правових перешкод у переслідуванні діяльності осіб, підозрюваних у терористичній діяльності, та формує рамки для міжнародної співпраці в цій галузі.

таким чином, Конвенція шукає низку дій, що можуть вважатися терористичними злочинами, включаючи викрадання літаків, захоплення заручників і підривною діяльність проти державних органів. Вона також встановлює, що держави-члени зобов'язані надавати взаємну правову допомогу у розслідуванні та судовому переслідуванні осіб, які підозрюються у тероризмі.

Після подій 11 вересня 2001 року і подальших терактів в Європі, ця конвенція була доповнена Протоколом 2005 року, який надав додаткові інструменти для запобігання тероризму. Протокол включає положення щодо криміналізації підбурювання до тероризму, вербування для терористичних організацій та фінансування терористичних актів. Він також передбачає обов'язковий обмін інформацією між країнами для запобігання терористичній діяльності на ранніх стадіях, що є важливим кроком для зміцнення міжнародної безпеки.

Міжнародні керівні принципи національної безпеки є інструментом побудови ефективної системи національної оборони. Зіткнувшись зі складними викликами сучасності, Україна має адаптувати до своїх реалій найкращі практики провідних держав світу та міжнародних організацій, і одним з найефективніших підходів, який пропагує НАТО, є принцип колективної самооборони, закріплений у статті 5 Північноатлантичного договору. Регулярні спільні навчання, які проводить Альянс, сприяють посиленню співпраці між країнами-членами та зміцненню їхньої обороноздатності.

Для України участь у програмах НАТО - це не лише можливість отримати технічну допомогу, але й засіб інтеграції у світову систему безпеки. Наприклад, партнерство з союзниками дозволяє Україні скористатися наявним досвідом у сфері кіберзахисту, логістики та стратегічного планування.

У США ключовим елементом національної безпеки є робота Агентства кібербезпеки та інфраструктури безпеки (CISA). Це агентство здійснює моніторинг загроз, захист критично важливих об'єктів та формулює рекомендації для державних і приватних організацій. Створення подібного агентства в Україні могло б стати кроком до покращення кіберзахисту. Запровадження моніторингу ризиків на основі штучного інтелекту та аналітики великих даних також дасть змогу виявляти загрози на ранніх стадіях; досвід ЄС у цьому питанні заслуговує на увагу. Крім того, Спільна політика безпеки і оборони ЄС (СПБО) є прикладом інтегрованого підходу до безпеки, який включає як військові, так і цивільні інструменти.

Наприклад, Програма ЄС із запобігання конфліктам і реагування на кризи є орієнтиром для України у сфері цивільної безпеки. Впровадження такого підходу в Україні потребує зміцнення законодавчої бази та посилення безпекового потенціалу місцевих органів влади. Особливо актуальним є досвід Естонії, яка стала лідером у сфері кібербезпеки. Центр передового досвіду НАТО з кіберзахисту в Таллінні є масштабним аналітичним і навчальним центром для всіх країн-членів НАТО. Його діяльність включає розробку стратегій протидії кіберзагрозам, підготовку експертів та координацію дій у разі кібератаки. Україна могла б створити подібний центр і об'єднати державні, приватні та громадські ресурси для посилення свого кіберзахисту. Ізраїль має унікальний підхід до інтеграції технологій у національну безпеку.

Наприклад, система «Залізний купол» забезпечує ефективний захист від ракетних атак, а її високий ступінь автоматизації дозволяє швидко реагувати на загрози. Крім того, ізраїльська оборонна система активно залучає громадян в якості резервістів. Прийняття такого підходу в Україні могло б значно посилити роль територіальної оборони та підвищити її інтеграцію в загальну систему

безпеки. Країни Балтії, особливо Естонія, Латвія та Литва, успішно подолали російську загрозу.

Режими безпеки країн Балтії орієнтовані на інтеграцію в європейські та євроатлантичні структури і здатні ефективно протистояти інформаційній війні та кіберзагрозам. Україна вже може скористатися їхнім досвідом у розбудові систем територіальної оборони, створенні систем раннього попередження та впровадженні навчальних програм для державних службовців.

Японія та Південна Корея мають інноваційні підходи до управління ризиками. Японська система реагування на катастрофи є однією з найкращих у світі і може слугувати зразком для України у розробці механізмів реагування на техногенні події. Південна Корея активно використовує технології штучного інтелекту для моніторингу та прогнозування загроз.

Інтегруючи ці підходи, Україна може покращити управління ризиками та адаптуватися до зміни клімату.

Міжнародні орієнтири забезпечення національної безпеки є ключовим аспектом формування стратегії захисту державного суверенітету, територіальної цілісності та стабільності країни в умовах сучасних глобальних викликів. Розробка і впровадження таких стратегій спирається на міжнародний досвід та зобов'язання, які беруть на себе країни, інтегруючись до світових і регіональних безпекових систем. У сучасних умовах зростання глобальних загроз, таких як тероризм, кібератаки, гібридна війна та економічна нестабільність, країни шукають ефективні інструменти та моделі співпраці для зміцнення національної безпеки.

Міжнародні організації, такі як ООН, ЄС та НАТО, формують фундаментальні принципи та рекомендації для держав-членів, спрямовані на забезпечення національної безпеки в умовах нових викликів. Вивчення цих принципів допомагає визначити шляхи покращення національної політики в Україні та підвищення її відповідності міжнародним стандартам [9].

Ми зосередимо увагу на законодавчих ініціативах Європейського Союзу та країн-членів, США, а також інших провідних держав, зокрема на їхніх

підходах до правового регулювання питань національної безпеки. Зокрема, важливо дослідити аспекти покарань за порушення національної безпеки, суб'єктів права, та загроз, визначених у правових актах. Після цього ми порівнюємо ці підходи з українським законодавством у цій сфері.

1. Європейський Союз: нормативна база національної безпеки

Європейський Союз не є класичною державою з єдиною системою національної безпеки, але створив ефективну нормативну базу для забезпечення безпеки як на наднаціональному рівні, так і на рівні держав-членів. Основним документом є "Стратегія ЄС з питань національної безпеки" (European Union Global Strategy, 2016). Вона визначає загрози для країн-членів, такі як тероризм, кіберзлочинність, порушення кордонів та гібридні загрози.

Покарання за порушення в ЄС

У межах ЄС, правові акти щодо порушень національної безпеки суттєво різняться залежно від держави-члена. Наприклад, у Німеччині та Франції жорстко караються злочини, пов'язані з тероризмом або порушенням територіальної цілісності країни. В обох країнах передбачені кримінальні покарання від тривалих строків позбавлення волі до довічного ув'язнення за найбільш серйозні злочини [10].

Суб'єкти права

Основними суб'єктами, які відповідають за національну безпеку в ЄС, є органи державної влади, правоохоронні структури та збройні сили кожної з країн-членів. Водночас Європейський Союз координує спільні зусилля через європейські агенції, зокрема Європол та Євроюст, для боротьби з міжнародними загрозами, такими як тероризм, наркотрафік, торгівля людьми та кіберзлочинність [11].

Загрози

ЄС визначає ряд загроз, що мають транснаціональний характер. Основними з них є:

- Кіберзлочинність та кібертероризм
- Гібридні загрози, включаючи пропаганду та втручання у внутрішні спра-

ви через дезінформацію

- Тероризм і радикалізація
- Економічні та фінансові злочини

2. США: законодавчі акти в сфері національної безпеки

США є країною з однією з найрозвиненіших систем національної безпеки, побудованої на основі правових актів, таких як "Патріотичний акт" (USA PATRIOT Act) та Закон про національну безпеку (National Security Act). Основна мета цих актів полягає у забезпеченні державної та громадянської безпеки в умовах глобальних загроз.

Покарання за порушення

У США покарання за порушення, пов'язані з національною безпекою, надзвичайно жорсткі. Зокрема, за тероризм, шпигунство або зраду передбачено тривалі терміни ув'язнення або навіть смертну кару. Після подій 11 вересня 2001 року, правова система країни значно посилила санкції за злочини, що загрожують національній безпеці [12].

Суб'єкти права

У США забезпечення національної безпеки здійснюється через значну кількість федеральних агентств: Центральне розвідувальне управління (CIA), ФБР, Агентство національної безпеки (NSA) та інші. Кожен із цих органів має специфічні функції в контексті захисту від різних видів загроз.

Загрози

США виокремлюють такі основні загрози:

- Тероризм, особливо з боку радикальних угруповань
- Кіберзлочини та кібербезпека
- Зброя масового ураження
- Розвідувальна діяльність інших держав

Закон України «Про національну безпеку» є основним документом, який визначає стратегічні напрямки в цій сфері. У ньому відображені основні загрози для України, такі як тероризм, військова агресія, інформаційні атаки, а також передбачені механізми координації дій органів державної влади.

Табл. 1.1. Порівняння основних аспектів національної безпеки в ЄС, США та Україні[12]

Аспекти	ЄС	США	Україна
Покарання	Від позбавлення волі до довічного ув'язнення за тероризм	Довічне ув'язнення, смертна кара за тероризм, шпигунство	До довічного ув'язнення за тероризм і зраду
Суб'єкти права	Європол, Євроюст, державні органи країн-членів	ФБР, CIA, NSA, військові структури	СБУ, поліція, Збройні Сили, РНБО
Основні загрози	Тероризм, кіберзлочинність, гібридні загрози	Тероризм, кіберзлочини, зброя масового ураження	Тероризм, військова агресія, інформаційні атаки

Порівняльний аналіз показує, що Україна значною мірою орієнтується на міжнародний досвід, зокрема на практики ЄС та США, при формуванні власної системи національної безпеки. Водночас є певні аспекти, які потребують удосконалення. Наприклад, в Україні недостатньо розвинута нормативна база для боротьби з кіберзлочинністю та гібридними загрозами, що стають все більш актуальними в умовах сучасних військових і політичних викликів.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми та перспективи адміністрування та управління у сфері національної безпеки в Україні

Національна безпека є одним із пріоритетних напрямів державної політики, спрямованої на гарантування суверенітету, територіальної цілісності та захисту національних інтересів України.

Однак ефективне управління у цій сфері стикається з низкою проблем, які суттєво знижують результативність діяльності державних інституцій. Система управління національною безпекою України стикається з низкою викликів, які підривають її ефективність у реагуванні на сучасні загрози.

Ці проблеми є багатогранними і охоплюють такі питання, як координація між органами влади, фінансування, кадрова політика та впровадження інноваційних рішень. Однією з головних проблем є відсутність координації між суб'єктами національної безпеки. Існує низка органів з різними рівнями повноважень, включаючи Раду національної безпеки і оборони, Міністерство оборони, Службу безпеки України, Національну гвардію та Міністерство внутрішніх справ. Однак їхня діяльність часто дублюється або не координується через брак співпраці. Це призводить до затримок у прийнятті рішень та ускладнює реагування на надзвичайні ситуації. Наприклад, у кризовій ситуації, такій як кібератака, може бути незрозуміло, яка організація має відповідати за координацію дій. Не менш важливою проблемою є часто застаріла законодавча база, яка не враховує сучасні виклики.

Закон «Про національну безпеку України» потребує змін, щоб адаптувати його до умов гібридної війни, особливо в частині протидії кіберзагрозам, інформаційній війні та дезінформації. Крім того, Закон не регулює належним чином

питання захисту критичної інфраструктури та взаємодії органів державної влади з приватним сектором у секторі безпеки. Іншим важливим питанням є фінансове забезпечення сектору державної безпеки. Незважаючи на збільшення оборонного бюджету в період воєнного стану, фінансові ресурси залишаються обмеженими. Це обмежує можливості модернізації технічного обладнання, закупівлі інноваційних рішень, проведення регулярних тренувань та утримання інфраструктури. Крім того, додаткове фінансування часто є перешкодою для створення систем моніторингу ризиків, які можуть допомогти запобігти загрозам на ранній стадії. Ще одним важливим питанням є людський фактор.

Недостатньо уваги приділяється підготовці фахівців, які працюють у сфері національної безпеки. Відсутність навичок кризового менеджменту, аналізу великих обсягів даних та використання новітніх технологій суттєво знижують ефективність роботи державних службовців. Крім того, створено програми заохочення, які стимулюють еміграцію компетентних кадрів до приватного сектору та за кордон. Для підвищення компетентності персоналу необхідно впроваджувати програми безперервного навчання та підвищення кваліфікації. Іншою серйозною проблемою є недостатня інтеграція сучасних технологій в управлінські процеси. Багато країн активно використовують штучний інтелект, автоматизовані системи управління та аналітичні платформи для моніторингу ризиків і прийняття рішень. В Україні ці рішення впроваджуються безкоштовно, що знижує конкурентоспроможність сектору національної безпеки. Крім того, відсутність взаємодії між державними інституціями та громадянським суспільством створює прогалину у створенні стійкої системи національної безпеки. Волонтерські організації та громадські ініціативи довели свою ефективність у зміцненні національної безпеки, але їхній потенціал ще не повністю інтегрований у державну політику.

Наприклад, територіальна оборона могла б бути більш ефективною, якби організації громадянського суспільства були більш залучені до навчання та мобілізації населення. Низький рівень міжнародного співробітництва є ще одним серйозним викликом. Україна має партнерські відносини з такими організаціями

ми, як НАТО та ЄС, але використання їхніх стандартів і практик у державній політиці все ще обмежене.

Для досягнення кращої інтеграції слід активніше використовувати міжнародний досвід і враховувати його в стратегічному плануванні на національному рівні. Таким чином, адміністративна система сектору національної безпеки потребує суттєвого вдосконалення. Це включає модернізацію законодавства, використання новітніх технологій, підготовку кадрів, посилення співпраці між державними установами та збільшення взаємодії з громадянським суспільством. Рівень ефективності, необхідний для забезпечення національної безпеки, може бути досягнутий лише за допомогою комплексного підходу. Перспективи вдосконалення державного управління у сфері національної безпеки

Інтеграція новітніх технологій. Використання великих даних, штучного інтелекту та автоматизованих систем може значно підвищити ефективність і точність управлінських рішень. - Наприклад, системи раннього попередження надзвичайних ситуацій можуть запобігти великим катастрофам. - Пріоритет слід надавати розвитку кіберзахисту, особливо для критично важливих об'єктів інфраструктури.

Законодавство має бути гармонізоване зі стандартами НАТО та ЄС, особливо у сферах цивільно-військового співробітництва, кібербезпеки та захисту інформаційного простору. - Законодавче закріплення повноважень компетентних органів дозволить уникнути конфліктів компетенції. Створення механізмів моніторингу та оцінки ефективності державної політики сприятиме підвищенню її прозорості.

Створення національних навчальних програм за участю міжнародних експертів може сприяти формуванню нового покоління лідерів у сфері національної безпеки. Важливо також запровадити курси у вищих навчальних закладах для підготовки фахівців з кризового менеджменту та кібербезпеки.

Посилення співпраці з міжнародними партнерами Україна має продовжувати інтеграцію в глобальну систему безпеки шляхом активної співпраці з

НАТО, ЄС та іншими міжнародними організаціями. Участь у спільних навчаннях сприятиме обміну досвідом та покращенню підготовки українських фахівців.

Проблеми та перспективи управління та адміністрування національної безпеки в Україні Національна безпека є одним із пріоритетних напрямів державної політики, спрямованої на захист суверенітету, територіальної цілісності та національних інтересів України. Однак ефективне управління у цій сфері стикається з низкою викликів, які суттєво знижують ефективність діяльності державних інституцій.

Виклики управління національною безпекою

- Відсутність ефективної координації між суб'єктами забезпечення національної безпеки. В Україні є кілька інституцій, які займаються питаннями національної безпеки: Рада національної безпеки, Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки України, місцеві органи влади та ін. Однак їхня діяльність часто дублюється або не координується. Наприклад, відсутність єдиного інформаційного простору для обміну даними між організаціями призводить до затримок у процесах прийняття рішень.

- Неналежне делегування повноважень перешкоджає швидкому реагуванню на кризові ситуації. Ключове законодавство, таке як Закон «Про національну безпеку України», потребує оновлення з урахуванням сучасних викликів, таких як гібридні загрози, кібербезпека та інформаційна війна. Закон не регулює належним чином інтеграцію громадянського суспільства до сектору безпеки.

- Відсутній механізм оцінки ефективності безпекових програм. Недостатнє фінансування та обмеженість ресурсів Фінансова підтримка сектору безпеки залишається недостатньою, що ускладнює оновлення обладнання, впровадження нових технологій та навчання. Наприклад, системи моніторингу ризиків та прогнозування загроз є неефективними через брак інвестицій. Брак ресурсів перешкоджає розвитку спеціалізованих інфраструктур, таких як кіберцентри. Людський фактор та низький рівень розвитку людських ресурсів. Серйозною

проблемою є нестача фахівців із сучасними навичками антикризового управління, аналітики та роботи з великими даними. Експертам часто бракує досвіду роботи з новітніми інформаційними технологіями.

- Недостатньо уваги приділяється міжнародному обміну досвідом. Перспективи вдосконалення державного управління у сфері національної безпеки. Інтеграція новітніх технологій. Використання великих даних, штучного інтелекту та автоматизованих систем дозволить значно підвищити ефективність і точність управлінських рішень. Наприклад, системи раннього попередження про надзвичайні ситуації можуть запобігти катастрофам ще до того, як вони стануться. Кіберзахист критично важливих об'єктів інфраструктури має стати особливим пріоритетом. Законодавство має бути приведене у відповідність до стандартів НАТО та ЄС, зокрема у сфері цивільно-військового співробітництва, кібербезпеки та захисту інформаційного простору. Правова кодифікація повноважень компетентних органів дозволить уникнути конфліктів компетенцій.

- Створення механізмів моніторингу та оцінки ефективності державної політики підвищить її прозорість. Створення національних навчальних програм із залученням міжнародних експертів допоможе підготувати наступне покоління лідерів у сфері національної безпеки. Важливо також запровадити курси у вищих навчальних закладах для підготовки фахівців з кризового менеджменту та кібербезпеки. Посилення співпраці з міжнародними партнерами Україна має продовжувати інтегруватися в глобальну систему безпеки, активно співпрацюючи з НАТО, ЄС та іншими міжнародними організаціями. Участь у спільних навчаннях сприятиме обміну досвідом та підвищенню рівня підготовки українських фахівців.

-Активна участь громадян, неурядових організацій та бізнесу в безпечовому процесі підвищить стійкість України до сучасних викликів. Реалізація вищезазначених заходів підвищить ефективність державного управління у сфері національної безпеки.

Як наслідок, буде посилено стійкість України до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Перспективи вдосконалення державного управління у сфері національної безпеки

Інтеграція новітніх технологій. Використання великих даних, штучного інтелекту та автоматизованих систем може значно підвищити ефективність і точність управлінських рішень. - Наприклад, системи раннього попередження про надзвичайні ситуації можуть запобігти великим катастрофам.

- Пріоритет слід надавати розвитку кіберзахисту, особливо для критично важливих об'єктів інфраструктури. Законодавство має бути гармонізоване зі стандартами НАТО та ЄС, особливо у сфері цивільно-військового співробітництва, кібербезпеки та захисту інформаційного простору.

- Легалізація компетентних органів влади допомагає уникнути конфліктів компетенції. Створення механізмів моніторингу та оцінки ефективності національної політики сприятиме підвищенню її прозорості. Створення національних навчальних програм із залученням міжнародних експертів допоможе підготувати наступне покоління лідерів національної безпеки. Важливо також запровадити курси у вищих навчальних закладах для підготовки фахівців з кризового менеджменту та кібербезпеки.

Посилення співпраці з міжнародними партнерами Україна має продовжувати інтеграцію в глобальну систему безпеки шляхом активної співпраці з НАТО, ЄС та іншими міжнародними організаціями. Участь у спільних навчаннях сприятиме обміну досвідом та покращенню підготовки українських фахівців.

Проблеми та перспективи управління та адміністрування національної безпеки

України Національна безпека є одним із пріоритетних напрямів державної політики, спрямованої на захист суверенітету, територіальної цілісності та національних інтересів України. Однак ефективне управління у цій сфері стикається з низкою викликів, які суттєво знижують ефективність діяльності державних інституцій. Виклики управління національною безпекою

- Відсутність ефективної координації між суб'єктами забезпечення націо-

нальної безпеки. В Україні є кілька інституцій, які займаються питаннями національної безпеки: Рада національної безпеки, Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки України та місцеві органи влади. Однак їхня діяльність часто перетинається або не координується. Наприклад, відсутність єдиного інформаційного простору для обміну даними між організаціями призводить до затримок у прийнятті рішень.

- Неналежне делегування повноважень перешкоджає швидкому реагуванню на кризові ситуації. Ключове законодавство, таке як Закон «Про національну безпеку України», потребує оновлення з урахуванням сучасних викликів, таких як гібридні загрози, кібербезпека та інформаційна війна. Закон не регулює належним чином інтеграцію громадянського суспільства до сектору безпеки

- Відсутній механізм оцінки ефективності безпекових програм. Недостатнє фінансування та обмеженість ресурсів Фінансова підтримка сектору безпеки залишається недостатньою, що ускладнює оновлення обладнання, впровадження нових технологій та навчання. Наприклад, системи моніторингу ризиків та прогнозування загроз є неефективними через брак інвестицій. Брак ресурсів перешкоджає розвитку спеціалізованих інфраструктур, таких як кіберцентри. Людський фактор та низький рівень підготовки персоналу. Серйозною проблемою є нестача фахівців із сучасними навичками антикризового управління, аналітики та роботи з великими даними. Експертам часто бракує досвіду роботи з новітніми інформаційними технологіями.

- Недостатньо уваги приділяється міжнародному обміну досвідом. Перспективи вдосконалення державного управління у сфері національної безпеки Інтеграція новітніх технологій. Використання великих даних, штучного інтелекту та автоматизованих систем може значно підвищити ефективність і точність управлінських рішень. Наприклад, системи раннього попередження про надзвичайні ситуації можуть запобігти катастрофам ще до того, як вони стануться. Особливим пріоритетом має стати кіберзахист критично важливих об'єктів інфраструктури. Законодавство має бути розроблене відповідно до стандартів

НАТО та ЄС, особливо у сферах цивільно-військового співробітництва, кібербезпеки та захисту інформаційного простору. Правова кодифікація повноважень компетентних органів допоможе уникнути конфлікту компетенцій.

- Створення механізмів моніторингу та оцінки ефективності державної політики підвищить її прозорість. Створення національних навчальних програм із залученням міжнародних експертів допоможе підготувати наступне покоління лідерів у сфері національної безпеки. Важливо також запровадити курси у вищих навчальних закладах для підготовки фахівців з кризового менеджменту та кібербезпеки. Посилення співпраці з міжнародними партнерами Україна має продовжувати інтеграцію в глобальну систему безпеки, активно співпрацюючи з НАТО, ЄС та іншими міжнародними організаціями. Участь у спільних навчаннях сприятиме обміну досвідом та підвищенню рівня підготовки українських фахівців.

-Активна участь громадян, громадських організацій та бізнесу в безпекових процесах підвищить стійкість України до сучасних викликів.

Реалізація вищезазначених заходів підвищить ефективність державного управління у сфері національної безпеки. Як наслідок, буде посилено стійкість України до зовнішніх та внутрішніх загроз.

3.2. Шляхи вдосконалення механізмів державного управління та адміністрування у сфері національної безпеки в Україні

Вдосконалення механізмів державного управління у сфері національної безпеки є необхідним етапом для підвищення ефективності національної безпеки та стійкості до сучасних викликів. Перш за все, актуальним є посилення координації між органами державної влади. В Україні функціонує багато суб'єктів, залучених до забезпечення національної безпеки, проте їхня діяльність не завжди узгоджена. Створення єдиної інформаційної платформи, яка дозволить забезпечити оперативний обмін даними між органами, може суттєво покращити ситуацію. Така платформа повинна базуватися на хмарних техноло-

гіях із високим рівнем захисту інформації, що забезпечить доступ до актуальних даних у реальному часі для прийняття управлінських рішень.

Крім того, доцільним є впровадження системи кризового управління, що дозволить швидко мобілізувати ресурси та скоординувати дії у разі виникнення загроз. Ця система має включати інструменти для прогнозування ризиків на основі аналізу даних, отриманих з різних джерел. Наприклад, автоматизовані системи моніторингу повинні бути інтегровані із системами відеоспостереження, супутникової аналітики та кіберсистем для раннього виявлення потенційних загроз.

Регулярне проведення міжвідомчих нарад сприятиме гармонізації дій під час кризових ситуацій. На цих нарадах необхідно узгоджувати стратегії реагування на загрози, що забезпечить ефективну співпрацю різних органів. Окрім цього, важливо чітко розподілити повноваження між органами влади та законодавчо закріпити відповідальність кожного з них. Це дозволить уникнути дублювання функцій, сприятиме підвищенню оперативності та зменшить ризик неузгоджених дій. Зокрема, для підвищення ефективності необхідно створити чіткі протоколи взаємодії між місцевими, регіональними та центральними органами влади.

Оновлення законодавчої бази є наступним важливим напрямом. Закон України “Про національну безпеку” потребує суттєвих змін для врахування новітніх викликів, таких як гібридні загрози, інформаційні війни та кіберзагрози. Наприклад, необхідно законодавчо врегулювати механізми боротьби з дезінформацією, яка стає потужною зброєю в умовах сучасних конфліктів. Важливо прийняти нові закони у сфері кібербезпеки, які регламентуватимуть захист критичної інфраструктури, включаючи енергетичний сектор, фінансові установи та державні органи.

Законодавчо закріплені механізми моніторингу та оцінювання ефективності безпекових програм сприятимуть підвищенню прозорості роботи органів влади. Зокрема, доцільно створити єдиний реєстр критичних об’єктів інфраструктури та запровадити механізми перевірки їхньої готовності до надзвичай-

них ситуацій. Також необхідно впровадити систему незалежного аудиту безпечних програм, яка дозволить ідентифікувати слабкі місця у реалізації державної політики у сфері національної безпеки.

Інтеграція сучасних технологій у систему державного управління у сфері національної безпеки має стати одним із ключових напрямів реформ. Використання великих даних (Big Data) та алгоритмів штучного інтелекту дозволить оперативно аналізувати великі обсяги інформації та прогнозувати можливі ризики. Наприклад, розробка систем раннього попередження про надзвичайні ситуації може стати ефективним інструментом запобігання кризам.

Застосування дронів для моніторингу та охорони кордонів або об'єктів критичної інфраструктури може стати важливим доповненням до існуючих технологічних рішень. Використання блокчейн-технологій забезпечить прозорість та захищеність даних, що обробляються в системах державного управління. Наприклад, за допомогою блокчейну можна створити систему електронного документообігу, яка унеможливить фальсифікацію даних і забезпечить їхню цілісність.

Підвищення кваліфікації кадрів, які працюють у сфері національної безпеки, є ще одним важливим аспектом. Організація регулярних тренінгів та навчальних програм для державних службовців забезпечить формування сучасних навичок, необхідних для роботи у кризових ситуаціях. Особливий акцент слід робити на методах кризового менеджменту, стратегічного планування та використання інформаційних технологій.

Доцільно створити в Україні національний центр підготовки кадрів із безпеки, який би реалізовував програми навчання на основі найкращих міжнародних стандартів. Наприклад, співпраця з освітніми закладами НАТО могла б забезпечити доступ до сучасних знань і методик підготовки.

Посилення міжнародного співробітництва має ключове значення для вдосконалення механізмів управління у сфері національної безпеки. Україна повинна розширити співпрацю з міжнародними організаціями, такими як НАТО, ЄС, ООН та ОБСЄ. Вивчення досвіду країн Балтії, Естонії, Ізраїлю та інших

держав, які ефективно протидіють гібридним загрозам, дозволить адаптувати успішні кейси до українських реалій.

Активна участь громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки є ще одним перспективним напрямом удосконалення. Проведення інформаційних кампаній, які підвищуватимуть обізнаність громадян про їхню роль у безпекових процесах, сприятиме формуванню стійкого суспільства. Волонтерські організації можуть ефективно доповнювати державну систему, забезпечуючи підтримку територіальної оборони або гуманітарну допомогу в кризових ситуаціях. Співпраця з бізнесом дозволить залучити інноваційні технології, які значно посилять безпекову інфраструктуру країни.

Крім того, важливо створити механізми фінансування за принципом "змішаного партнерства", коли держава, приватний сектор та міжнародні донори спільно беруть участь у фінансуванні безпекових програм. Це дозволить залучити додаткові ресурси для модернізації технічного оснащення, розвитку аналітичних платформ і створення нових безпекових інструментів.

Удосконалення механізмів державного управління у сфері національної безпеки вимагає системного підходу. Реалізація запропонованих заходів дозволить створити ефективну, інтегровану та адаптивну систему, здатну оперативно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати стійкість України до внутрішніх і зовнішніх загроз.

ВИСНОВКИ

У першому розділі магістерської роботи було проаналізовано теоретичні засади адміністрування та управління у сфері національної безпеки в Україні. Національна безпека є базовою категорією, яка охоплює комплекс заходів, спрямованих на забезпечення захисту суверенітету, територіальної цілісності та державного устрою і протидію сучасним загрозам. У цьому контексті особливу увагу приділено визначенню сутності та структури державного управління у сфері безпеки, а також характеристиці суб'єктів, які беруть участь у її забезпеченні.

Дослідження показує, що сучасна система державного управління у секторі національної безпеки є складною і включає в себе органи державної влади, неурядові організації, військові організації, правоохоронні органи та окремих громадян. Автор аналізує суб'єктів забезпечення державної безпеки, виокремлюючи їхню багаторівневу структуру відповідно до повноважень, функцій та рівнів відповідальності. Важливим є розмежування стратегічних, тактичних та оперативних суб'єктів, що сприяє ефективному регулюванню їхньої діяльності.

Окремої уваги заслуговує правове визначення сектору безпеки і оборони, що міститься в Законі України «Про національну безпеку України». До ключових суб'єктів належать Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, Служба безпеки України, Національна гвардія та інші ключові органи, такі як адміністративні органи влади, з чітко визначеними повноваженнями у цій сфері. Хоча це свідчить про системний характер інститутів національної безпеки, дослідження підкреслює необхідність покращення координації між цими суб'єктами.

У розділі також розглядаються основні проблеми, що перешкоджають ефективному здійсненню державного управління в секторі національної безпеки. Однією з головних проблем є дублювання завдань між різними суб'єктами, що створює адміністративне перевантаження і знижує ефективність управлінських рішень. Іншою проблемою є відсутність інтеграції між державними та

недержавними організаціями, що обмежує участь громадян у забезпеченні державної безпеки.

Аналіз теоретичних засад дає змогу визначити, що система забезпечення національної безпеки - це цілісна організаційно-функціональна структура, в якій взаємодіють різні суб'єкти на основі чинного законодавства. Її діяльність спрямована на стратегічне планування, моніторинг загроз, запобігання кризовим ситуаціям та їх швидке врегулювання. У цьому контексті особливого значення набуває діяльність Президента України, який координує взаємодію всіх сил у сфері національної безпеки, та Ради національної безпеки і оборони, яка виступає координуючим органом.

Таким чином, у Розділі 1 зроблено висновок, що управління національною безпекою України є багатофакторною системою, яка включає державні, недержавні та громадські елементи. Ефективність цієї системи залежить від взаємодії між суб'єктами безпеки, вдосконалення адміністративного та законодавчого регулювання, належного стратегічного планування та врахування поточних викликів. Розуміння теоретичних засад державного управління є передумовою подальшого розвитку практичних механізмів забезпечення національної безпеки в Україні.

У частині 2 цієї статті проаналізовано державне управління та адміністрування у сфері національної безпеки в Україні у світлі сучасних викликів. З огляду на глобальні та локальні загрози, що стоять перед Україною, особливу увагу приділено правовому регулюванню у цій сфері та міжнародним рекомендаціям щодо забезпечення національної безпеки.

Дослідження показало, що нормативно-правова база України у сфері національної безпеки має як позитивні аспекти, так і суттєві недоліки: Закон України «Про національну безпеку України» 2018 року визначає сектор безпеки і оборони, включаючи правоохоронні органи, оборонну промисловість, громадські та неурядові організації. Він заклав підвалини для систематизації підходів до забезпечення національної безпеки. Однак неоднозначність термінології, ві-

дсутність чіткого розмежування між національною та державною безпекою, а також недостатня інтеграція нових викликів, таких як кіберзагрози та інформаційна війна, значно ускладнюють розробку ефективної національної політики.

Окрім Конституції, стратегічні документи, такі як Стратегія національної безпеки України та Воєнна доктрина, не повністю адаптовані до сучасних умов. Застарілість цих документів, які не враховують ризики, пов'язані з російською військовою агресією, глобальною пандемією COVID-19 та іншими сучасними загрозами, обмежує їхню ефективність. Така ситуація вимагає розробки нових стратегічних документів, які б відображали реальність сучасних викликів та забезпечували адаптацію системи безпеки до мінливого середовища.

Основними викликами у сфері національної безпеки є:

- військова агресія Російської Федерації, спрямована на паралізацію економіки та підлив соціально-політичної стабільності;
- економічна криза, спричинена війною та руйнуванням інфраструктури;
- загрози енергетичній, кібернетичній, інформаційній та екологічній безпеці;
- неефективність існуючої адміністративної системи сучасним глобальним викликам.

Як свідчить досвід міжнародних партнерів, основними орієнтирами для України є впровадження новітніх технологій, посилення співпраці з НАТО та ЄС, а також наслідування успішних прикладів у боротьбі з гібридними загрозами. Принципи колективної оборони, використання сучасних засобів кіберзахисту та активна участь громадянського суспільства у безпековому процесі є важливими для побудови стійкої системи безпеки.

Таким чином, у Розділі 2 зроблено висновок, що для забезпечення національної безпеки України необхідна глибока модернізація адміністративної системи та правової бази. Необхідно створити більш узгоджену, інтегровану та модернізовану систему, здатну не лише вирішувати поточні проблеми, але й

реагувати на майбутні загрози. Для цього важливо посилити стратегічне планування, запровадити нові підходи до управління ресурсами та забезпечити координацію між різними суб'єктами забезпечення національної безпеки.

Проведений аналіз підтверджує, що Україна може ефективно протистояти сучасним викликам і загрозам лише за умови комплексного підходу до реформування системи управління національною безпекою, включаючи міжнародне співробітництво та використання сучасних технологій.

У третій частині дипломної роботи проаналізовано ключові аспекти розвитку державного управління та врядування у секторі національної безпеки України, визначено проблеми та перспективи розвитку цієї системи в контексті сучасних викликів. Аналіз виявив кілька ключових напрямів, які потребують вдосконалення для забезпечення ефективного реагування на зовнішні та внутрішні загрози.

Перш за все, однією з основних проблем системи управління у сфері національної безпеки є відсутність координації між органами державної влади, що знижує ефективність управління в умовах кризи. Кожен суб'єкт забезпечення національної безпеки виконує свою функцію окремо, а іноді їхні завдання перетинаються, що призводить до плутанини в розподілі повноважень і перешкоджає своєчасному прийняттю рішень. Тому існує потреба у створенні єдиної інтегрованої платформи для обміну інформацією та координації між державними органами задля забезпечення ефективності та координації дій у разі виникнення загроз.

Також було наголошено на необхідності модернізації нормативно-правової бази перед лицем сучасних викликів, таких як кіберзагрози, гібридна війна, тероризм та зміна клімату. Відсутність чіткого регулювання у цих сферах значно ускладнює управління національною безпекою. Тому важливо оновити законодавство, щоб воно відповідало сучасним вимогам і забезпечувало належну правову основу для діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Неодмінною умовою ефективного управління є впровадження сучасних технологій в адміністративний процес, особливо у сфері моніторингу та прогнозування загроз. Такі інструменти, як штучний інтелект та аналітичні платформи, можуть використовуватися для збору та аналізу даних з різних джерел, що дозволяє швидко реагувати на загрози. Інтеграція таких технологій допомагає забезпечити швидкість і точність процесів прийняття рішень на державному рівні.

Окрему увагу було приділено розвитку людських ресурсів у сфері національної безпеки. Брак кваліфікованих фахівців, які мають навички протистояння сучасним викликам, є серйозною проблемою для ефективного державного управління. Впровадження спеціалізованих програм підготовки та підвищення кваліфікації державних службовців сприятиме створенню необхідного кадрового потенціалу для протидії новим загрозам.

Аналіз перспектив удосконалення показує, що важливим є також посилення міжнародного співробітництва України у сфері національної безпеки. Вивчення досвіду інших країн, таких як США, Великобританія, Естонія та Ізраїль, вимагає впровадження в українську практику передових технологій та методів управління. Також необхідно активніше залучати громадянське суспільство до процесу забезпечення національної безпеки, оскільки його участь у розробці стратегій національної безпеки може стати важливим ресурсом.

Реалізуючи вищезазначені заходи, Україна може створити ефективну систему державного управління у сфері національної безпеки, здатну швидко реагувати на існуючі загрози та запобігати виникненню нових кризових ситуацій. Впровадження комплексного підходу, активне залучення державних відомств та ефективне використання ресурсів і технологій є необхідними для успішного розвитку державного управління у цій сфері.

Таким чином, зміцнення національної безпеки України вимагає комплексного підходу, що включає законодавчу реформу, вдосконалення структур управління, професійний розвиток людських ресурсів та активне міжнародне

співробітництво. Лише в такому контексті Україна зможе ефективно протистояти новим загрозам та забезпечити довгострокову стабільність і розвиток.

У даному дослідженні публічного управління та адміністрування у сфері національної безпеки в Україні проаналізовано основні аспекти теоретичних засад, нормативно-правового регулювання, проблеми та перспективи розвитку системи управління у цій сфері. У результаті можна зробити кілька важливих узагальнень, що відображають сучасний стан, проблеми та напрями розвитку системи забезпечення національної безпеки в Україні.

По-перше, важливо зазначити, що національна безпека є основою стабільності та розвитку держави і включає захищеність суверенітету, територіальної цілісності, демократичного ладу і життєво важливих національних інтересів від реальних та потенційних загроз. Це вимагає чіткої організації та ефективної координації між різними суб'єктами, як державними, так і недержавними, в управлінні сектором національної безпеки. Система національної безпеки має бути інтегрованою для протидії загрозам у різних сферах, таких як військова, економічна, розвідувальна та кібербезпека.

Аналіз законодавчого регулювання показав, що чинне законодавство у сфері національної безпеки в Україні потребує оновлення, зокрема в частині розмежування понять національної безпеки та державної безпеки. Таке правове розмежування є важливим для створення чітких правових рамок діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки та підвищення ефективності процесу управління. Водночас стало очевидним, що стратегічні документи, зокрема Стратегія національної безпеки України, не відповідають адекватно сучасним викликам, таким як військова агресія Росії та світова пандемія COVID-19. Це підкреслює необхідність постійного оновлення стратегічного бачення та його адаптації до нових реалій.

Аналіз завершується визначенням перспектив удосконалення державного управління у секторі національної безпеки. Основними напрямами є впровадження сучасних технологій моніторингу загроз, посилення кадрової політики,

модернізація законодавства, покращення координації між суб'єктами забезпечення національної безпеки та посилення міжнародного співробітництва.

Важливим є також посилення ролі громадянського суспільства у забезпеченні безпеки. Особливо волонтерські рухи та неурядові організації є важливими партнерами держави в кризових ситуаціях. З огляду на нинішні виклики, такі як військові загрози з боку Росії, економічна криза та кіберзагрози, Україна має можливість побудувати більш згуртовану, ефективну та стійку систему національної безпеки, здатну забезпечити національну стабільність та розвиток. Це вимагає створення єдиної платформи для координації дій усіх суб'єктів забезпечення національної безпеки, активного використання новітніх технологій та міжнародного досвіду, а також постійного оновлення нормативно-правової та стратегічної бази у відповідь на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Таким чином, забезпечення національної безпеки України є комплексним завданням і вимагає постійної адаптації державної політики до нових загроз і викликів. Високий рівень національної безпеки та стабільності в Україні може бути забезпечений лише за умови належної інтеграції державних та недержавних суб'єктів, чітко визначених правових механізмів та інноваційних підходів до управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агентство кібербезпеки та інфраструктури безпеки США (CISA). Офіційний сайт. URL: <https://www.cisa.gov>. (дата звернення: 21.07.2024).
2. Але В. П. Гібридна війна та національна безпека України. Військово-науковий вісник, 2017. №23(2). С.45-61.
3. Білоус-Осінь Т. І. Публічне адміністрування у сфері наукової діяльності. Juris Europensis Scientia. 2021. № 3. С. 57–60.
4. Глушак О. М. Досвід впровадження ризикоорієнтованого планування та культури безпеки в органах і підрозділах національної поліції України. Розвиток цивільного захисту в сучасних безпекових умовах: матер. 21 Всеукр. наук.-практ. конф. (за міжнар. участю) (м. Київ, 8 жовт. 2019 р.). Електр. вид. Київ: ІДУЦЗ, 2019. 328 с. С. 68–75.
5. Громадський активізм та ставлення до реформ: суспільна думка в Україні. Національне опитування USAID/ENGAGE щодо громадського залучення. URL: <https://engage.org.ua/hromadskyj-aktyvizm-ta-stavlennia-do-reform-suspilna-dumka-v-ukraini/> (дата звернення: 21.07.2024).
6. Закон України «Про національну безпеку України». Офіційний веб-портал Верховної Ради України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>. (дата звернення: 21.07.2024).
7. Закон України «Про оборону України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 21.07.2024).
8. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 21.07.2024).
9. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 21.07.2024).
10. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2023 році. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-pdf>. (дата звернення: 21.07.2024).

11. Ізраїльська система протиракетної оборони «Залізний купол». Інформація доступна на офіційному сайті Міністерства оборони Ізраїлю. URL: <https://www.mod.gov.il>. (дата звернення: 21.07.2024).
12. Кулик І. М. Державне управління національною безпекою України: проблеми та шляхи удосконалення. Київ: Видавництво "Наукова думка". 2018
13. Ларін С. В. Захист національних цінностей у сфері національної безпеки України: державно-управлінський аспект: автореф. дис канд.
14. Мосейко А. Г. До характеристики системи державних суб'єктів публічного адміністрування в сфері національної безпеки України. 2019. В.3. С. 72-74.
15. Міністерство оборони України. Звіт про стан національної безпеки в Україні. Київ: Міністерство оборони України, 2022..
16. Національна академія наук України. Інноваційні підходи до забезпечення національної безпеки України. Київ: НАУ. 2023
17. Національна безпека : світоглядні та теоретико-методологічні засади: монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобаня. Харків: Право, 2021. 776 с.
18. Нижник Н. Р., Ситник Г. П., Білоус В. Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку) : навч. посіб. Ірпінь : Преса України, 2020. 303 с.
19. Південнокорейський підхід до використання штучного інтелекту у сфері безпеки. URL: <https://www.kaist.ac.kr>. (дата звернення: 21.07.2024).
20. Північноатлантичний договір. Стаття 5. Сайт НАТО. URL: <https://www.nato.int>. (дата звернення: 21.07.2024).
21. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>. (дата звернення: 21.07.2024).
22. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 21.07.2024).
23. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30

грудня 2021 року «Про Стратегію забезпечення державної безпеки» : Указ Президента України від 16.02.2022 р. № 56/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022> (дата звернення: 21.07.2024).

24. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (дата звернення: 21.07.2024).

25. PESCO, 2023. URL: <https://www.pesco.europa.eu/project/cyber-rapid-response-teamsand-mutual-assistance-in-cyber-security/>. (дата звернення: 21.07.2024).

26. Спільна політика безпеки і оборони Європейського Союзу. Доступно на сайті Європейської служби зовнішніх дій. URL: <https://eeas.europa.eu>. (дата звернення: 21.07.2024).

27. Стратегії безпеки країни Балтії: досвід і перспективи. Дослідження на основі матеріалів Європейського центру політичних досліджень. URL: <https://www.ceps.eu>. (дата звернення: 21.07.2024).

28. Ткачук, Ю. О., & Лавров, В. Л. Координація діяльності органів державної влади у сфері національної безпеки. Вісник Харківського університету. 2019. №48. С. 98-113.

29. Укрінформ. Національна безпека. URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-nacbezpeka>. (дата звернення: 21.07.2024).

30. Харазішвілі Ю. М. Системна безпека сталого розвитку: інструментарій оцінки, резерви та стратегічні сценарії реалізації : монографія / НАН України ; Ін-т економіки пром-ті. Київ, 2019. 304 с.

31. Яковлев І. П. Публічне адміністрування у сфері державної митної справи: термінологічний пошук. Європейські перспективи. 2015. № 6. С. 119–125.

32. Японська система управління ризиками. Звіт Японського агентства з управління надзвичайними ситуаціями. URL: <https://www.fdma.go.jp>. (дата звернення: 21.07.2024).

33. Японська модель реагування на катастрофи. Японське агентство з управління надзвичайними ситуаціями. URL: <https://www.fdma.go.jp>. (дата звернення: 21.07.2024).

